Halfjaarlijks mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap

Ponder

Hologram
Victor Meijers

Het signet van de notaris
Caspar van Heel

"Waar is een notaris voor?"
Anne-Marijn Leeflang

Een katholiek dissident:
• Hendrik Albert van Dalsum (1868-1944), notaris te Hulst 1903-1943
J. H.J. de Kort

Verlijden, verleed, verleden
• Psychologisch raak getroffen?
Marianne Eisma

Vooraankondiging symposium
• De marktwerking en het notariaat

Honderd jaar kantoor Meijer
Maarten R. Meijer

Ars Notariatus
• Inleiding bestuursrecht voor de notariële praktijk
Maarten Koetser en Simone Pront-van Brommel

Nummer 26 • Juli 2009

VERENIGING **Hendrick de Keyser**

Schenken of nalaten aan een cultureel doel

Buitenplaats 'Nijenburg' te Heiloo

Woont uw cliënt in een bijzonder monumentaal pand?

Dan bestaat de mogelijkheid dit huis voor het nageslacht te bewaren door het te schenken aan Vereniging Hendrick de Keyser.

Vereniging Hendrick de Keyser heeft als doel het behoud van architectonisch of historisch waardevolle huizen en hun interieur. Zij doet dit sinds 1918 door verwerving van bijzondere monumenten, die na restauratie worden verhuurd. Eenmaal verworven huizen worden nooit meer verkocht. Het bezit van de Vereniging omvat 360 huizen, waaronder diverse topstukken van architectuur met een onvervangbare waarde. De Vereniging telt ongeveer 3000 leden. Natuurlijk is het ook mogelijk om de 'monumentenzorg' te steunen door financiële schenkingen of erflatingen aan Vereniging Hendrick de Keyser (vrijgesteld van schenkings- en successierechten).

CBF KEUR VOOR GOEDE DOELEN

Keizersgracht 743
1017 DZ Amsterdam
Telefoon 020 521 06 30
Telefax 020 521 06 39

Website www.hendrickdekeyser.nl
E-mail info@hendrickdekeyser.nl
Bank 41.18.40.207
Giro 48718

B RAADGEVEND BUREAU BORGDORFF

Sinds 1984 een vraagbaak voor kandidaat- notarissen die een plezierige baan zoeken.

Raadgevend bureau voor notarissen
Coolsingel 75, 3012 AD Rotterdam
Telefoon 010 - 213 0355
Fax 010 - 213 0993

"Ponder" volgens Van Dale:

unster, een soort evenaar met aan de ene zijde een haak en aan de andere een gewicht dat men af- en aanschuift, balans met ongelijke armen.

C O L O F O N

Ponder:
halfjaarlijks mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam
Telefoon: 020 675 6479
Fax: 020 679 0358
Email algemeen: info@notarielestichting.nl
redactiesecretaris: inesvangasselt@notarielestichting.nl
Website: www.notarielestichting.nl
ING-rekeningnummer: 554704

Redacteuren:
W. Bosse, *notaris te Amsterdam*
B. Duinkerken, *rechtshistoricus, oud-notaris te 's-Gravenhage*
Liesbeth van der Marck, *conservator notariële Stichting*
B.C.M. Waaijer, *notaris te Amsterdam, bijzonder boogleraar UvA*
V.A.E.M. Meijers, *notaris te Den Haag, docent UL*

Redactiesecretaris:
Inés M. van Gasselt

Lay-out/productie:
Francien van Maasdijk
Grafisch Bureau Schaefer

Foto's:
Omslag : Maarten Brinkgreve
pag. 3, 4, 7, 12, 15, 19 : Anne Roos
pag. 5 : D. Gillissen, UVA
pag. 11 : R. van den Elshout, Hulst

De publicatie is mede mogelijk gemaakt door:
Raadgevend Bureau Borgdorff te Rotterdam, Vereniging Hendrick de Keyser te Amsterdam, Kluwer Juridische Uitgevers te Deventer, Niehoff Werning & Kooij te Soest.

Aan dit nummer werkten mee:
David Dérogée, *informaticus*
Marianne Eisma, *kunsthistorica*
J.G. Gräler, *notaris te 's-Hertogenbosch*
Caspar van Heel, *rechtshistoricus, van 1974 tot 2006 werkzaam als provinciaal archiefinspecteur in Overijssel*
Detlev van Heest, *bevriend met J.J. Voskuil*
Maarten Koetser, *advocaat*
J.H.J. de Kort, *theoloog*
Anne-Marijn Leeflang, *studente notarieel recht*
Liesbeth van der Marck, *conservator notariële Stichting*
M.R. Meijer, *notaris te Amsterdam*
V.A.E.M. Meijers, *notaris te Den Haag, docent UL*
Simone Pront-van Bommel, *directeur Juritas kenniscentrum voor bestuursrecht*
A.H.N. Stollenwerck, *voorzitter notariële Stichting, notaris te Rotterdam, bijzonder boogleraar VU*

ISSN: 1385-7428

Inhoud

TEN GELEIDE ..... 4 A.H.N. Stollenwerck

VOORAANKONDIGING SYMPOSIUM ..... 5 Redactionele mededeling
De marktwerking en het notariaat

"WAAR IS EEN NOTARIS VOOR?" ..... 6 Anne-Marijn Leeflang

VERLIJDEN, VERLEED, VERLEDEN ..... 7 Marianne Eisma
Psychologisch raak getroffen?

HET SIGNET VAN DE NOTARIS (23) ..... 8 Caspar van Heel

HONDERD JAAR KANTOOR MEIJER ..... 9 Maarten R. Meijer

EEN KATHOLIEK DISSIDENT: ..... 10 J.H.J. de Kort
Hendrik Albert van Dalsum (1868-1944), notaris te Hulst 1903-1943

GEMBERGEBAKJES ..... 12 Detlev van Heest
Toelichting Hans Gräler

HOLOGRAM ..... 14 V.A.E.M. Meijers

ARS NOTARIATUS ..... 17 Maarten Koetser en
Inleiding bestuursrecht voor de notariële praktijk Simone Pront-van Bommel

POSTACADEMISCH ONDERWIJS ..... 18 Redactionele mededeling
Tweede halfjaar 2009

NIEUWE WEBSITE VANAF 1 JULI ONLINE! ..... 18 David Dérogée

IMPONDERABILIA ..... 19 Liesbeth van der Marck

Detail van de achttiende-eeuwse, notariële loketkast die de Stichting in bruikleen heeft van de Stichting Het Fries Museum

Ten Geleide

Uit de boedel van mr. S.D. Scheffelaar Klots: aandenken aan de 15.000ste akte die diens vader, notaris P. Scheffelaar Klots, in elf jaar tijd passeerde, De Porceleyne Fles, 1938

De Stichting heeft onlangs afscheid genomen van prof. mr. P.H.M. Gerver, die de Stichting lange tijd heeft gediend, ondermeer vele jaren als voorzitter van het bestuur. Na zijn emeritaat en defungeren als notaris had hij te kennen gegeven te willen terugtreden, ook als lid van de Raad van Toezicht. Bij een geanimeerd etentje is Piet Hein Gerver "uitgegeten" door het bestuur en daarbij hebben diverse leden van de Raad van Toezicht *acte de présence* gegeven. Op die avond is uitvoerig stil gestaan bij de vele verdiensten die Piet Hein Gerver voor de Stichting heeft gehad.
In de Raad van Toezicht zijn meer wijzigingen opgetreden. Ook prof. mr. M.J.A. van Mourik heeft na zijn emeritaat - zijn "Bourgondische" afscheid van de Radboud Universiteit zullen we niet licht vergeten - besloten terug te treden als lid van de Raad van Toezicht. Voorts hebben de heren mr. E. Postmus en jhr. mr. B.E. van der Goes afscheid genomen als leden van de Raad van Toezicht, ondermeer vanwege van het verlies van kwaliteit waarin zij waren benoemd.
Namens het bestuur van de Stichting en haar conservator dank ik de uittredende leden van de Raad op deze plaats van harte voor hun zeer gewaardeerde inspanningen ten behoeve van de Stichting. De Stichting is daar wel bij gevaren. De Stichting - die immers het bevorderen van de notariële wetenschap tot doel heeft - mag zich gelukkig prijzen met een Raad waar zulke gekwalificeerde leden deel van uit maken.

In de vacatures die zijn ontstaan door het vertrek van de hiervoor genoemde leden van de Raad is inmiddels (deels) voorzien. Op de gezamenlijke vergadering van de Raad en het bestuur van de Stichting op 15 mei jl. zijn bij acclamatie tot nieuwe leden van de Raad benoemd: mevrouw mr. E.L. Kortlang, voorzitter van de KNB (namens de KNB), prof. mr. H.D. Ploeger, namens de Stichting benoemd tot bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit met als leeropdracht *Privaatrechtelijke aspecten van het onroerend goed, inclusief de hypothecaire en kadastrale boekhouding* en prof. mr. W.J.M. van Veen, onlangs benoemd tot hoogleraar vennootschaps- en rechtspersonenrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. De Stichting heet deze nieuwe leden van de Raad van harte welkom in haar midden en verheugt zich op een vruchtbare samenwerking.

Het vertrek van prof. Gerver bracht ook zijn vertrek uit de redactie van *Ponder* met zich mee. Het bestuur van de Stichting heeft mr. V.A.E.M. Meijers, notaris te 's-Gravenhage en universitair docent Universiteit Leiden, bereid gevonden toe te treden tot de redactie van dit blad. Wij hopen veelvuldig van zijn fraaie pennenvruchten te mogen genieten.

De Stichting - die overigens een ANBI is - is voor de financiële ondersteuning van haar werk ondermeer afhankelijk van haar donateurs, alsmede van makingen en schenkingen.
Regelmatig wordt de Stichting "bedacht" door (oud)notarissen of hun familieleden. De collectie notariële prenten en voorwerpen van de Stichting getuigt daarvan. Het is geweldig te ervaren dat zovelen in het notariaat (dan wel hun verwanten) de Stichting zo'n warm hart toedragen. Een heel warm hart voor de Stichting klopte bij oud-notaris mr. S.D. Scheffelaar Klots. Hij heeft de Stichting, naast andere goede doelen, benoemd tot één van zijn erfgenamen. Deze generеuze erfstelling stelt de Stichting nog meer in staat haar doelstellingen te verwezenlijken. Eén daarvan is het jaarlijks gaan organiseren van wetenschappelijke congressen, in het bijzonder voor onze donateurs en aankomende donateurs: de studenten Notarieel Recht. Deze willen wij al vroeg bij onze Stichting betrekken en daarom ontvangen alle notariële studenten met ingang van dit nummer een gratis exemplaar van *Ponder*. Op deze plaats worden deze nieuwe lezers van harte welkom geheten.
Overigens was oud-notaris Scheffelaar Klots, zoon en kleinzoon van een notaris, al tijdens zijn leven een begunstiger van de Stichting. Zo schonk hij de Stichting al eerder notariële voorwerpen, zoals het door Georg Rueter geschilderde portret van zijn grootvader, notaris S. Scheffelaar Klots.

Over het eerste wetenschappelijk congres dat de Stichting zal organiseren, wordt nader bericht elders in dit blad.

Ik wens u veel leesgenot met weer een fraai nummer van *Ponder*.

A.H.N. Stollenwerck
Voorzitter

Vooraankondiging
Symposium

De Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap houdt op 5 november 2009 in de aula van de Universiteit van Amsterdam een wetenschappelijk congres met als onderwerp:

De marktwerking en het notariaat

Centraal staat de vraag of, en zo ja in hoeverre, marktwerking en het ambt van notaris zijn te verenigen.
Is de marktwerking wellicht te ver doorgeslagen ?

Sprekers zijn in ieder geval:

- prof. dr. dr. H.J.C. Issensee van de Universiteit te Bonn
- prof. dr. Barbara Baarsma van de Universiteit van Amsterdam
- mr. A.D. Plaggemars, oud-notaris en oud-voorzitter van de KNB
(hij werkt aan een proefschrift over het onderwerp van het congres)

Het bestuur is in bespreking met enkele andere deskundigen over hun medewerking aan het programma.
Binnenkort kunnen nog andere sprekers bekend worden gemaakt.

Het congres zal worden besloten met een forumdiscussie.
In het forum zullen prominente vertegenwoordigers van het notariaat,
de rechtspraak en het Ministerie van Justitie zitting hebben.

Reserveer deze dag alvast in uw agenda!
Het congres vangt aan om 10.00 uur en eindigt omstreeks 17.00 uur met een borrel.
Nadere informatie over het programma volgt nog.

Dit congres is in het bijzonder bedoeld voor de donateurs en andere begunstigers van de Stichting.
Uitgenodigd zijn ook de vertegenwoordigers van de notariële zusterorganisaties in Europa.

Het symposium wordt gehouden in de Oude Lutherse Kerk, de aula van de UvA aan het Spui te Amsterdam

”Waar is een notaris voor?”

Zijn doel was het krijgen van een schadevergoeding…

Al drie keer eerder heeft *Ponder* voorbeelden gegeven van aanschouwelijk onderwijs. Zo bezochten Leidse studenten een spannende algemene aandeelhoudersvergadering van ABN AMRO, werd per bus een rijdend college in Amsterdam gegeven en maakten VU-studenten kennis met de praktijk van Estate Planning. Ditmaal: hoe werkt het tuchtrecht in de rechtszaal?

Gerechtshof Amsterdam

In het door prof. mr. B.C.M. Waaijer aan de UvA gedoceerde vak *Notariële Wet- en Regelgeving* wordt aandacht besteed aan de wetgeving en de rechtspraak omtrent notariële beroeps- en gedragsregels. Naast de theorie komt ook de praktijk aan de orde. Zo brachten de studenten een bezoek aan de notariële Stichting, waar de geschiedenis van de notariële wetenschap wordt bewaard, en aan Boekel De Nerée, een groot multidisciplinair kantoor waar de notarispraktijk op moderne wijze wordt uitgeoefend. Gedurende het onderwijs stond steeds de vraag centraal hoe de notaris zich behoort te gedragen: ”de deontologie van het notarisambt”[1]. In het laatste gedeelte van het onderwijs kwam de naleving van de regels door middel van tuchtrecht en toezicht aan bod. Een bezoek aan het hoogste notariële tuchtcollege kon dan ook niet ontbreken.

Er werden die ochtend, op 9 april j.l., twee zaken behandeld. De eerste zaak handelde kort samengevat over een man die dacht dat hij een huis gekocht had, maar in werkelijkheid slechts een appartementsrecht in eigendom verkregen had. Naar zijn mening had de notaris hem moeten behoeden voor deze ”miskoop”. De rechter vroeg terecht aan de man wat de notaris daar aan kon doen. De notaris is er om hetgeen de koper en verkoper hebben afgesproken uit te voeren. Dit was de man niet duidelijk en hij heeft telkens opnieuw de vraag aan de rechter gesteld: ”*waar is een notaris voor?*” De man bleek juridisch totaal onkundig. Zijn doel was het krijgen van een schadevergoeding omdat hij gedwaald had tijdens het sluiten van de koopovereenkomst. Hij was duidelijk uit op civiele aansprakelijkheid. Uit de jurisprudentie die tijdens het onderwijs behandeld is, wist ik dat tuchtrechtelijke aansprakelijkheid geen civiele aansprakelijkheid inhoudt[2]. De man bevond zich dus in de verkeerde procedure. Gaandeweg gingen er steeds meer vragen door mijn hoofd: hoe kon het zover komen? Waarom is de man er niet op gewezen dat wat hij wilde bereiken niet via het tuchtrecht te realiseren is? Na de zitting kregen de studenten de gelegenheid om hierover met de rechter te praten. Het scheen dat de rechter zich kon vinden in de verbazing aan de kant van de studenten, maar er werd op gewezen dat nu de procedure was opgestart deze ook afgehandeld diende te worden via het tuchtrecht.

De tweede zaak was een stuk ingewikkelder, daar had de rechter de studenten al op gewezen. In deze zaak was er was onenigheid over hoe de verdeling van een nalatenschap tussen erfgenamen diende te geschieden. De manier waarop het testament van de overleden vrouw moest worden uitgelegd, zorgde voor grote hoofdbrekens. In tegenstelling tot de eerste zaak, was dit een zaak waarin de klaagster, een dochter van de overleden vrouw, over een gedegen juridische kennis beschikte. Ze zette haar betoog uiteen in een lange, goed voorbereide pleitnota. Voor mij was de zaak moeilijk te volgen. Het was een ingewikkeld betoog waarin de woorden ”verdeelsleutel” en ”legitieme portie” veelvuldig werden gebruikt. Het was evident dat ze uit was op morele genoegdoening omdat de notaris naar haar mening zijn taak niet naar behoren had uitgevoerd.

Het verschil tussen beide zaken is groot. Zo ontwetend als de klager in de eerste zaak was, zo goed ingevoerd was de klaagster in de tweede zaak. Juist dit contrast was voor mij, als student, interessant. Het liet zien dat de functie van een notaris niet voor iedereen duidelijk is. Daarnaast blijkt het aanspannen van de juiste procedure soms lastig. Het vak Notariële Wet- en Regelgeving heeft de studenten bewust gemaakt van de onlosmakelijkheid van theorie en praktijk. Het betrof de bestudering van de rol van de notaris als vertrouwenspersoon en als schakel in het rechtsverkeer. Een studie die wellicht te herleiden is tot de simpele vraag van de klager uit de eerste zaak: ”waar is een notaris voor?”.

Anne-Marijn Leeflang,
derdejaars notarieel rechtenstudent aan de UvA

1 Melis/Waaijer, De Notariswet, Deventer 2003, p. 406.
2 HR 20 januari 2003, NJ 2003, 537 (Portielje/berispte notaris E.)

Verlijden, verleed, verleden

Psychologisch raak getroffen?

"Strube, waarom maak je die boeren zo lelijk?"

De litho "Boerenkoopdag in Brabant" in de collectie van de Stichting is als illustratie zeer gewild. In de afgelopen jaren verluchtte hij een boek over veilingen en één over boeren en ook stond hij eens in *Ponder*. Van deze prent was nauwelijks meer bekend dan wat zijn maker er zelf met potlood onder zette, de titel, zijn signatuur "Jan Strube" en het nummer van de afdruk "No. 50". Met de persoonlijke gegevens van de maker erbij – Johan Hendrik Strube werd in 1892 in Amsterdam geboren en hij overleed in 1985 in Breda – was het dan wel gedaan. Nu er echter in 2007 een boek[1] over het leven en werk van deze zo goed als onbekende kunstenaar is uitgekomen, vraagt dat om een nadere kennismaking.

De prent toont een groep mensen die zich, soms met spullen in de hand, voor de open deur van een huis verdringt. Dat huis laat zich, dankzij de aanzet van een wagendeur uiterst rechts, het smalle klinkerpaadje voor de gevel en de leibomen daar weer voor, kennen als een boerderij. Dat daar een boerenkoopdag werd gehouden, is te zien aan de buiten gezette spullen die niet alleen naar binnen worden meegenomen, maar ook aandachtig worden bekeken, en de man die achter het raam links naast de deur onder de olielamp zit. Van deze heer, die de prent zo interessant maakt voor de Stichting, mag worden aangenomen dat hij notaris is. Dik ingepakt in een mantel met bontkraag en met een hoed op zijn hoofd zit hij aan een onder het raam geschoven tafel te schrijven.

De notaris ontbreekt op de twee andere versies die Strube van deze voorstelling maakte. Op de litho uit 1941 lijkt die, doordat het hele gebeuren daarop van een afstandje wordt bezien, in het publiek te zijn opgegaan en op de tekening uit de jaren '50 worden de potentiële kopers zo dicht op de huid gezeten, dat er voor de omgeving nauwelijks plaats overblijft. Het ging Strube naar eigen zeggen ook vooral om de Brabantse boerenbevolking. Die leerde hij kennen toen hij in 1912 in het Oranje Hotel in Breda belandde. In 1910 had hij al als kelner in Vlissingen gewerkt en in 1911 in Londen, maar in Breda bleef hij steken doordat hij daar de uit Rucphen afkomstige Dina Bogers ontmoette met wie hij in 1915 zou trouwen. Hij raakte echter pas goed aan de Brabanders verknocht toen hij zich na een opleiding aan de Quellinusschool in Amsterdam, waarbij hij in het Grand Hotel Krasnapolski in zijn onderhoud voorzag, in 1923 als kunstschilder in een houten huisje aan de rand van het Liesbos bij Breda vestigde.

Stevige boerentypes zijn op bijna al Strubes schilderijen, prenten en tekeningen te vinden. Natuurlijk niet in zijn stillevens, maar wel in zijn portretten, dorps- en stadsgezichten en interieurs en zelfs in de allegorische en bijbelse taferelen die hij af en toe maakte. Hij zette hun gedrongen gestalten vaak in een ondiepe ruimte op een kluitje bijeen waarbij hij hun trekken en gebaren veelal sterk aanzette. Met diepe plooien in hun gezicht, bijna karikaturaal neergezette profielen en brede armbewegingen, maakte hij ze in hun eenvoudige kledij tot toonbeelden van het onopgesmukte landleven. De overdrijving kwam de expressie daarbij zeer ten goede. Zo wordt op onze prent het gewoel als het ware voelbaar door de uitgestoken handen, één met gereedschappen en één boven de tafel, en als het ware hoorbaar door de "doorluchtige" wijze waarop de mond van de man rechtsboven aan het papier is toevertrouwd.

Zelf had Strube echter niet zo'n zintuiglijke opvatting over wat hij in zijn favoriete onderwerp tot uitdrukking bracht. Hij gooide het meer op de psychologie, want toen hem na een aanvankelijke desinteresse van zijn nieuwe omgeving - uit nood ging hij van 1926 tot 1929 terug naar Amsterdam - uiteindelijk zijn hoofd wel boven water kon houden, klonk nog steeds de vraag: "Strube, waarom maak je die boeren zo lelijk?". Hij antwoordde daarop met de in dit verband zeer relevante wedervraag "Hebt ge dan ooit zo'n koopdag meegemaakt?". Maar met de uitleg daarbij dat de trekken van krachtige boeren op een moment van geweldige innerlijke spanning tot een soort grimas vervormden, sprak hij zichzelf ronduit tegen, want het spannendste onderdeel van de boerenkoopdag, de veiling, ging hij in zijn beeldend werk steeds uit de weg.

Marianne Eisma

1 A. Joosen, *Het leven en werk van Jan Strube (1892-1985)*, DeBieb, 2007; aanwezig in de bibliotheek van de Stichting.

Het signet van de notaris(23)

Intermezzo: stadsarchief Keulen

Op 3 maart jongstleden stortte het zes verdiepingen hoge gebouw van het *Historisches Archiv der Stadt Köln* in de schacht van de in aanbouw zijnde metro. Daarbij vielen twee slachtoffers. Daarnaast was het een enorme cultuurramp. Want het stadsarchief van Keulen was van eminent belang. Niet alleen voor de stad Keulen zelf, maar voor heel West-Europa. Dat heeft te maken met de talrijke functies die de stad Keulen vroeger had: zetel van het aartsbisdom, één van de oudste universiteiten, één van de hoofdsteden van het Hanzeverbond, etc. Tussen Keulen en Parijs ...

Gelukkig is meer dan 75 % van het verloren gegane archiefmateriaal weer boven de grond, maar een belangrijk deel daarvan is zodanig beschadigd – door puin en/of door grondwater – dat het mogelijk nooit meer geraadpleegd kan worden.

Ook voor de geschiedenis van het Nederlandse notariaat is het stadsarchief belangrijk. De oudste in Nederland opgestelde notariële akte van 1291 ligt in Keulen. Zie voor het signet Ponder 7, p. 17, bij Geradus de Ane. Ook wordt in Keulen de *Sammlung Alfter* bewaard, met daarin afbeeldingen van een groot aantal notariële signetten.

Graag wil ik de mooiste signetten uit Keulen laten zien:

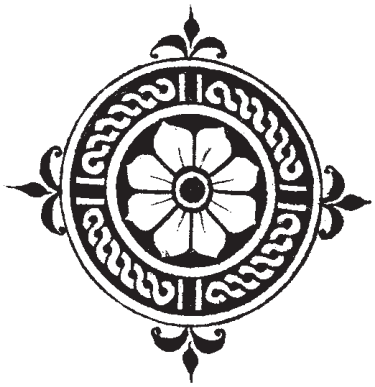

1. Johannes Karlin, geestelijke van het bisdom Doornik en pauselijk notaris. Hij werkte tussen 1306 en 1312 in Brugge en in 1313 in Gent. De in Keulen bewaarde akte betreft een zaak van de Hanze. Zijn signet is een prachtige roos binnen een versierde rand.

2. Theodericus de Walle, Utrechts geestelijke, tussen 1356 en 1373 als keizerlijk notaris werkzaam in dienst van de aartsbisschop. Hij was baccalaurius in de artes en op oudere leeftijd nog student canoniek recht aan de Keulse universiteit. Het signet is een zespuntige ster op een podium van drie treden.

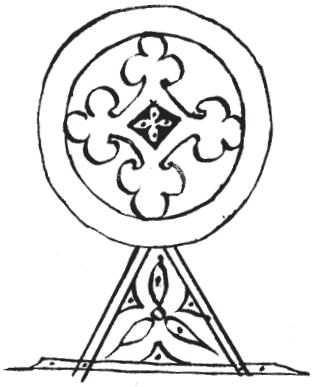

3. Hermannus de Amerunge, keizerlijk notaris afkomstig uit Amerongen.
Zijn signet uit 1367 is overgeleverd in de *Sammlung Alfter*. Binnen een ronde rand een klaver vier boven een driehoekig podium, waarin ook een bloemmotief.

4. Burchardus de Clotinge, Keuls geestelijke, maar waarschijnlijk afkomstig uit Zeeland, als keizerlijk notaris tussen 1370 en 1379 werkzaam in Essen. Het signet is een driebladig bloemmotief in een cirkel met een kruis in top en een drietredig podium met in de hals een kleine cirkel waarin een omgekeerde V of een soort gereedschap.

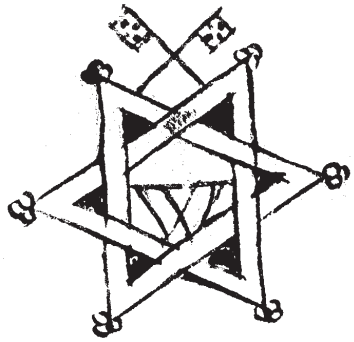

5. Wilhelmus Wall de Elburch, Utrechts geestelijke en notaris op pauselijk en keizerlijk gezag. Hij werkte tussen 1394 en 1415 in dienst van de officiaal van de aartsbisschop en vermeldt in zijn onderschrift dat hij gehuwd was. Zijn signet bevat twee door elkaar gevlochten driehoeken, waardoor een zespuntige ster ontstaat, bekroond met twee sleutels als teken van zijn pauselijke autorisatie en in het hart zijn initiaal W.

Hopelijk zijn al deze signetten bewaard gebleven.

Caspar van Heel

Honderd jaar kantoor Meijer

De notariële horizon was toen nog oneindig

Het kantoor Mr M.J. Meijer c.s., notarissen bestaat dit jaar honderd jaar en dat is uitgebreid gevierd in de maand maart (zie ook de website www.meijernotarissen.nl).[1] Maar er zijn niet al honderd jaar "Meijers" op dit kantoor. De huidige kantoornaam is in 1983 ontstaan, terwijl sinds 1909 het notariskantoor op hetzelfde adres gevestigd is: Keizersgracht 697 te Amsterdam. Vandaar het jubileum.

Waar begon het dan mee? In 1870 werd **Jean Charles Gerard Pollones** (1838-1909, notaris van 1870-1909) tot notaris te Amsterdam benoemd op een nieuwe standplaats. Deze notaris was vele jaren voorzitter van de Broederschap en zette zich sterk in voor het Nederlands notariaat. Hij hield kantoor in zijn statige woonhuis op Herengracht 543.

Oorkonde

J.P. Smits

Notaris te Amsterdam

Toen Pollones in 1909 stierf, diende zijn compagnon **Johannes Pieter Smits** (1867-1929, notaris van 1896-1929) te verhuizen. Deze vond als kantoorpand, u raadt het al, Keizersgracht 697. Smits zou ook een zeer actieve rol spelen binnen de Broederschap en hij werd er zelfs erelid van.
Hij zou een belangrijke bijdrage leveren aan het oplossen van de zgn. "Amsterdamse Tariefkwestie", waarvoor hij als dank een fraaie – hierbij afgebeelde - oorkonde kreeg. Smits was ook maatschappelijk actief. Zo zat hij onder andere in het College van Commissarissen van de Amsterdamse vereniging *Willen is Kunnen*, die overigens ook in 1909 is opgericht en onlangs haar honderdjarig bestaan vierde. Sinds Smits deel uitmaakte van dit College van Commissarissen is het traditie geworden dat altijd een aan ons kantoor verbonden notaris er zitting in heeft.

Als Pollones in 1909 overlijdt, wordt hij opgevolgd door **Frederik Hendrik van den Helm** (1870-1935, notaris van 1909-1935). Van den Helm was een man die een grote staat voerde. Zo bezat hij een fraaie auto met chauffeur die hem elke morgen naar kantoor bracht. Van het personeel werd verwacht dat ze het portier voor hem opende. Dit was overigens de enige toegestane aanraking van een personeelslid met het voertuig van hun werkgever. Als er buiten kantoor een akte gepasseerd moest worden, werden de medewerkers geacht op eigen gelegenheid het adres te bereiken. Meerijden was *out of the question*. Zo'n houding werd ook toen al als feodaal bestempeld.

Smits en van den Helm associëren zich in 1917 met **Eco Theodorus Scheltinga Koopman** (1879-1954, notaris van 1917-1954). Scheltinga Koopman had zitting in het Hoofdbestuur van de Broederschap gedurende de bezettingsjaren, waarbij hij vanzelfsprekend voor heikele vraagstukken kwam te staan. Deze periode verdient een uitgebreider en diepgaander onderzoek. In het onlangs door mij geschreven boekje, *100 jaar Mr M.J. Meijer c.s., notarissen*, wijd ik er een summiere passage aan.

Willem Wijnand Rutgers (1888-1953, notaris van 1935-1953) volgde van den Helm op, wiens kandidaat hij al sinds 1918 was. Rutgers was ook actief binnen de Broederschap en was daarnaast een actief sportsman en filatelist.

In 1947 besluiten Rutgers en Scheltinga Koopman om **mr Florentinus Adrianus de Gelder** (1898-1964, notaris van 1947-1964) op te nemen in de maatschap, waardoor een associatie van drie notarissen ontstond.
Gedurende al deze jaren was de "éénpitter" de norm binnen het notariaat. En die norm gold zo zwaar dat - het is thans moeilijk voor te stellen - er regelmatig tegen associaties bezwaar werd gemaakt door de Kamers van Toezicht en het Ministerie van Justitie.
Met de benoeming van de negenenveertig jaar oude de Gelder, naast de negenenvijftigjarige Rutgers en achtenzestigjarige Scheltinga Koopman, leek de continuïteit binnen het kantoor behoorlijk gewaarborgd. De notariële horizon was toen nog oneindig. Daarnaast bestond er geen enkele pensioenvoorziening zodat men doorgaans doorwerkte tot het einde. Helaas pakte dit allemaal anders uit door het onverwachte overlijden van de beide oudste notarissen in 1953 en 1954.

In 1955 ging de enig overgebleven compagnon De Gelder een associatie aan met mijn toen veertigjarige vader **mr Marie (Maars) Johan Meijer** (1915-2003, notaris van 1955-1984). Toen in 1964 zijn compagnon De Gelder stierf, besloot hij alleen door te gaan. Waardoor er weer een eenmans-kantoor was.

In 1984 werd hij opgevolgd door Ruud van Helden, die samen met Nollie van Berge, die een jaar eerder benoemd was, de praktijk onder de naam Mr M.J. Meijer c.s., notarissen, voortzette. In 1992 werden Hans Borren en Maarten R. Meijer tot notaris benoemd; zij traden toe tot de associatie, waardoor het kantoor uit vier partnersnotarissen kwam te bestaan. Deze situatie bestaat tot op heden.

Maarten R. Meijer

1. Zie ook het verslag van het jubileumsymposium in Notariaat Magazine april 2009.

Een katholiek dissident:

Hendrik Albert van Dalsum (1868-1944), notaris te Hulst 1903-1943

Over een oudoom van prof. mr. D.F.M.M. Zaman, notaris te Rotterdam, bijzonder hoogleraar Notarieel Ondernemingsrecht aan de Universiteit Utrecht en lid van de Raad van Toezicht van de Stichting, is 24 april jl. door de heer Jan de Kort een proefschrift[1] verdedigd. Hendrik Albert van Dalsum, een katholiek dissident aan het begin van de 20e eeuw, die pleitte voor scheiding van kerk en staat, was notaris te Hulst, de geboortestad van Niek Zaman, wiens ouderlijk huis vroeger ook het notariskantoor was. De heer De Kort is bereid geweest voor *Ponder* een kort artikel te schrijven over deze historische notaris.

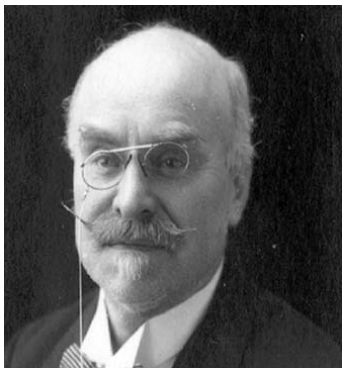

H.A. van Dalsum, Collectie Van Dalsumarchief/ Oudheidkundige Kring Hulst

Van Dalsums directe aanpak riep weerstand op bij rentmeesters en collega-notarissen.

Van Dalsums bewogen publieke leven speelde zich af in de tijd waarin een devotioneel gekleurd katholicisme gepaard ging met een beginnende verzuiling. Het eindigde toen de verzuiling van het katholieke leven inmiddels een georganiseerde vorm had gekregen.

Hendrik Albert van Dalsum werd geboren in Haarlem op 28 juni 1868. Als kandidaat-notaris werkte hij op het Arnhemse kantoor van mr. dr. S. Roes. In Arnhem werd Van Dalsum eerst gevormd door zijn actief lidmaatschap van de Vincentiusvereniging; daar leerde hij de sociale misère kennen. In de katholieke debatingclub van Klarenbeek kreeg hij oog voor een directe aanpak van de sociale kwestie. Inspiratie vond hij bij de Franse katholieke hervormingsbeweging van de *abbés démocrates*, die in de Franse industriegebieden rond Lyon en Lille opgang maakte van 1892 tot 1903. De *abbés démocrates* verklaarden hun steun aan de Derde Republiek (*Ralliement*) als een vanzelfsprekend gevolg van de aanvaarding van de beginselen van de Franse revolutie. Die beginselen waren in hun ogen een sociale evolutie van het christendom. Zij waren ervan overtuigd dat de rooms-katholieke kerk zich met de moderniteit moest verzoenen, dat zij de democratie en de scheiding tussen kerk en staat moest omarmen, dat zij klerikalisme moest afwijzen. Katholieken dienden zich als goede staatsburgers in te zetten voor sociale en politieke hervormingen. Zij moesten de politieke en sociale gelijkheid aanvaarden. Confessionele politiek was uit den boze!

Op 24 maart 1903 werd Van Dalsum tot notaris benoemd in Hulst, een vestingstadje gelegen in een agrarisch gebied. Bij zijn aanpak van de armoede liet Van Dalsum zich inspireren door de sociale encyclieken en de actieprogramma's van de genoemde *abbés démocrates*. Regionale bladen als *Het Hulsterblad* en *De Zeeuwsche Koerier* boden hem een podium om zijn standpunten uit te dragen. Van Dalsums directe aanpak, de oprichting van boerenbonden en leenbanken, riep weerstand op bij rentmeesters en notarissen. Ook de katholieke kiesverenigingen keerden zich tegen Van Dalsum uit angst voor zijn groeiende invloed onder de bevolking en zijn mogelijke kandidatuur bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten en de Tweede kamer. Het blad *Zelandia* bestreed Van Dalsum en zijn medestanders, de "dalsianen". De tweedeling in de katholieke gemeenschap en in de regionale katholieke bladen was de kerkelijke overheid een doorn in het oog. Wederzijdse belangen brachten de katholieke notabelen en de kerkelijke overheid tot het besluit om *De Zeeuwsche Koerier* over te laten nemen door *Zelandia* (1909). Hierdoor had Van Dalsum geen mogelijkheid meer om zijn visie uit te dragen. *Het Hulsterblad* hield zich nu geheel afzijdig. Van Dalsum besloot een eigen weekblad, *De Volkswil*, op te richten.

Het tegenoffensief van bisschop Leijten bestond in Van Dalsums publiekelijke uitsluiting van de sacramenten en een verbod in het dekenaat Hulst om *De Volkswil* te drukken, te lezen of te verspreiden. Deze maatregel trof ook de aan het blad verbonden personen en hun familie. Een van de gevolgen was dat zijn notariskantoor werd gemeden: in 1914 passeerde hij slechts 240 akten. Eind juli 1914 verliet de laatste klerk noodgedwongen het kantoor. Veel "dalsianen" werd werk geweigerd. Mede daardoor werd Van Dalsum in 1910 voor de eerste keer als "onafhankelijk katholiek" gekozen als lid van de Provinciale Staten van Zeeland. Na de Eerste Wereldoorlog herstelde het kantoor zich, omdat een trouwe aanhang de notaris bleef steunen.

1 *De plaats van het geloof in het leven van Hendrik Albert van Dalsum (1868-1944). De worsteling van een liberaal katholiek met geloof en moderniteit*. Uitgave: Zuidelijk Historisch Contact. ISBN 978-90-7-641-87-0, aanwezig in de bibliotheek van de Stichting.

Notariskantoor H.A. van Dalsum, tevens geboortehuis van prof. mr. Niek Zaman

In het kortstondige bestaan van *De Volkswil* (1910-1915) trokken drie onderwerpen aandacht. Het betrof Van Dalsums kijk op Vlaanderen, zijn verdediging van de *Déclaration* en zijn bestrijding van het antisemitisme. Een enkel woord hierover.

De eerste artikelenreeks schonk aandacht aan Vlaanderen. In de sociale strijd van Adolf en Pieter Daens en van Florimond Fonteyne zag Van Dalsum parallellen met zijn eigen inzet voor de armen en zijn strijd tegen de vermenging van kerk en staat. Pieter Daens en Fonteyne kende hij persoonlijk en met hen wisselde hij artikelen.

Een tweede artikelenreeks betrof Van Dalsums verdediging van de *Déclaration*. Van Dalsums brochure *Er is geene tegenstelling tussen de beginselen van de Franse Revolutie en die van het Evangelie* (1912) riep felle reacties op. Op 16 juni 1913 werd de brochure door Rome veroordeeld en geplaatst op de *Index Librorum Prohibitorum*. Onwetend van dit kerkelijk offensief, verdedigde Van Dalsum zich tegen anonieme aantijgingen vanuit het notariaat en tegen een politiek offensief. Ook deze hadden als doel hem te desavoueren voor de Kamerzetel van het district Hontenisse. Bij de Kamer van Toezicht in Middelburg werd een anonieme klacht neergelegd: Van Dalsum zou als auteur van een artikel het notarisambt schade hebben berokkend. Van Dalsum deed een beroep op het toenmalige Tweede Kamerlid prof. Treub. Het leidde tot een principiële discussie in het hoofdbestuur: kon een notaris ook publicist zijn? Treub[2] was voor een "ruime opvatting" van het notarisambt en nam het voor van Dalsum op, tegen het oordeel van de Kamer in Middelburg. De kwestie was óók precair omdat er toen formeel geen beroepsmogelijkheid bestond. Voor Van Dalsum betekende een berisping door de Kamer ook een diskwalificatie van zijn Kamer-kandidatuur. De discussie leidde er uiteindelijk toe dat de Kamer in Middelburg op de vingers werd getikt en er na enige tijd toch een beroepsmogelijkheid kwam.

Door het notariële, kerkelijke en politieke verzet én omdat hij zich bekende tot het vrijzinnig liberalisme, verloor Van Dalsum de verkiezingsstrijd op 17 juni 1913. Vanaf 1913 zien we bij Van Dalsum een geestelijke ommekeer naar ingetogenheid. In de periode vóór 1913 beschouwde de diepgelovige Van Dalsum zijn notarisambt als een leengoed van God, een thomistische opvatting die zelfverrijking niet toeliet en dienstbaarheid vroeg aan het algemeen belang. Vandaar zijn inzet voor de minderbedeelden en zijn inzet voor de boerenleenbank in Hulst: hij was 40 jaar lang haar onbezoldigde kassier! In de periode erna zien we Van Dalsum ook en vooral optreden als "notaris Gods" (term van Van Dalsum zelf): vanaf 1914 tot 1939 registreerde hij de wereldgebeurtenissen in ruim 500 schriftjes met krantenknipsels en soms korte commentaren. Deze ommekeer kwam bij hem tot stand door zijn kennismaking met de geschiedenisopvatting van Jacques-Bénigne Bossuet, die voor zijn leerling *de dauphin* in zijn *Discours sur l'Histoire universelle* de bedoeling en het verloop van de geschiedenis verklaarde. Zo las Van Dalsum dat de geschiedenis een bedoeling moest hebben; zoals ook het persoonlijk leven van iedereen. De mens diende te leren uit zijn tegenslagen. Het diende hem te vormen en voor te bereiden op Christus' wederkomst. Vandaar zijn ingetogenheid, zijn afkeer van uiterlijke godsdienstbeleving, juist in een tijd waarin het devotionalisme in de katholieke kerk een hoogtepunt kende en de katholieke verzuiling en partijpolitiek haar vaste en grote omvang kreeg. Vandaar ook zijn groeiende belangstelling voor- en verdediging van het Jodendom (derde artikelenreeks).

Van Dalsums lidmaatschap van kleine landelijke politieke partijen tussen 1922 en 1933 had enkel met de regionale politiek te maken. Het moet begrepen worden als een liberaal protest tegen de ambtelijke regelgeving. Zijn tweede zittingsperiode als gemeenteraadslid van Hulst (1923-1925) en lid van de Staten van Zeeland (1931-1934) maakte hij uit onvrede met de politiek niet af.

In 1943 kreeg Van Dalsum eervol ontslag als notaris. Op 26 november 1944 overleed hij in zijn woonhuis, zijn vroegere kantoor, in de Gentsestraat.

J.H.J. de Kort

2 Voor de notariële achtergrond van Treub zie: W.G.Huijgen, *Portret van het notariaat,* serie Ars Notariatus, Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, Kluwer, 2001; aanwezig in de bibliotheek van de Stichting.

Gembergebakjes

Het testament

Tirade (424/2008, nr. 3) deed ter gelegenheid van het overlijden van Han Voskuil een bijzondere aflevering verschijnen, die geheel was gewijd aan de schrijver. Vrienden, (oud-) collega's en auteurs haalden herinneringen op. Detlev van Heest, parkeercontroleur en huisvriend van de familie Voskuil, beschreef onder de titel "*Gembergebakjes*" het gekibbel tussen Voskuil en zijn vrouw Lousje over de noodzaak van een testament en de wenselijkheid van het regelen van de begrafenis. Voskuil ten voeten uit!

Gembergebakjes[1]

Op donderdagmiddag 28 februari van dit jaar aten we gembergebakjes van Taartman. Han dronk anijsmelk, Lousje koffie, ik rooibosthee. Dibbes lag uitgestrekt op de mat.

"Heb je nou al wat gehoord over dat toneelstuk?" vroeg ik.

"Nee," zei Han.

"Ik denk dat Van Oorschot het niet hebben wil," zei Lousje.

"Wouter komt binnenkort langs," zei Han.

"Om over dat toneelstuk te praten?" vroeg ik.

"Voor de muziek voor mijn begrafenis. Maar ik sluit niet uit, dat hij ook over het toneelstuk komt praten. Wouters zoon is geluidstechnicus. Die heeft de muziek voor mijn begrafenis op één CD gezet. Acht stukken muziek. Sommige stukken hebben we op grammofoonplaat, sommige op … "

"Moet je daar nu over praten?" vroeg Lousje geërgerd.

"Ik wil dat geregeld hebben. Er zijn een aantal dingen die ik nog voor mijn begrafenis wil regelen. Zo wilde ik jou, Rob en mijn oudste broer vragen iets te zeggen op de begrafenis."

"Hou daar toch over op. Dat hoeft Detlev helemaal niet te weten."

"Ik wilde je dat toch vragen. Ik zou het vervelend vinden als ik je dit niet kon vragen."

"Maar je belast hem daar alleen maar mee!"

"Ik vraag het en Detlev mag gerust weigeren. Maar dan kan hij er tenminste over nadenken. Als ik hem dit niet had kunnen vragen, had ik dat heel vervelend gevonden. Postuum zou ik daar niet mee kunnen leven," zei hij met een ironisch lachje.

"Je belast hem ermee!" Lousje keek mij aan. "Je moet het maar gewoon vergeten."

"Ik wil mijn begrafenis regelen. Ik moet er niet aan denken dat er mensen opstaan die ik daar helemaal niet als spreker wil. Stel je voor, zeg. Dat ze daar gaan vertellen wat een groot schrijver ik was!"

"Daarom kun je je beter in stilte laten begraven," zei Lousje, "zoals Detlev dat voor zichzelf bepaald heeft."

"Bij mij gaat dat niet. Ik ben een publiek figuur. Er moet dus iets gebeuren en dat wil ik graag zelf regelen. Om ellende te voorkomen."

"Kunnen we over iets anders praten?" vroeg ze.

"Lousje vindt dit vervelend. Maar het is niet erg anders dan een testament laten opmaken."

"Een testament is heel iets anders! Een testament moet je hebben. Anders gaat je geld niet naar de dieren!"

"Mij kan een testament veel minder schelen," zei Han.

"En dan gaat je geld straks niet naar de dieren! En dat vind je dan niet erg?!"

"Ik hecht meer belang aan het regelen van mijn begrafenis, zodat jij …"

"Je testament niet belangrijk?!"

"Natuurlijk is een testament wel belangrijk, maar ik weet dat ik me daarover geen zorgen hoef te maken. Dat regel jij wel. Maar mijn begrafenis wil ik zelf regelen, zodat, als ik eenmaal dood ben - wat nog járen kan duren - jij niet opeens moet gaan nadenken wie er spreekt of welke muziek er gedraaid wordt. Ik word rustig van de gedachte dat jij die zorgen straks niet hebt en dat alles bepaald is."

"Maar je belast Detlev ermee."

"Het belast me niet," zei ik.

"In een vriendschap moet je alles kunnen bespreken, zelfs dit," zei Han. "Op mijn begrafenis moet dus wel iets gezegd worden. Op Bert Weijde's begrafenis heb ik gesproken. Ik vond dat iemand moest zeggen dat het een aardige man was. Geen vooraf gemaakte toespraak, maar gewoon voor de vuist weg. Kees, Berts broer, sprak daar ook. In mijn toespraak heb ik Kees bedankt voor wat hij voor Bert had gedaan. En Kees bedankte ons in zijn toespraak voor wat wij voor Bert hadden gedaan. Twee toespraken voor een gehoor van vijf mensen. Meesterlijk was dat."

"Ja, dat was mooi ja," zei Lousje, die een sigaartje opstak.

"Frida zei me een paar jaar later dat zij toen alleen achter Berts kist had aangelopen.

In werkelijkheid liep Kees achter de kist en wij liepen achter Kees met ons drieën, Lousje in het midden, Frida en ik elk aan de zijkant."

Bij mijn vertrek droeg ik drie juist afgeleverde kisten wijn naar het kamertje waar de geraniums stonden te overwinteren. Han sneed de kisten open en legde de flessen behoedzaam in de wijnkoeling.

Detlev van Heest

1 Uit Tirade 424 / 2008 Nr. 3
J.J. Voskuil 1926 – 2008

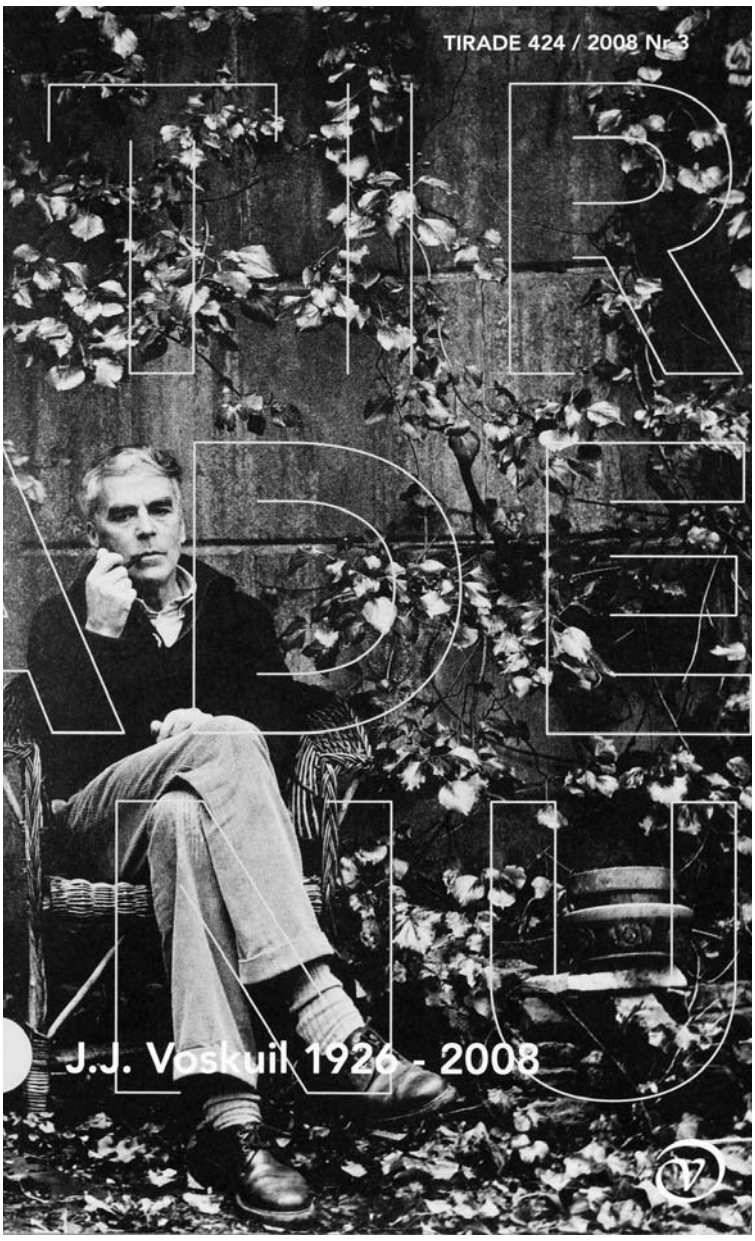

Omslag Tirade 2008 nr. 3

"Schrijven doe je alleen als je een probleem hebt"
Het probleem van schrijver J.J. (Han) Voskuil (1926-2008) - althans zijn alter ego Maarten Koning in *Het Bureau* – was gelegen in de doelloosheid van het werk op het Bureau, het huidige Meertens instituut, de eentonigheid, de saaiheid van het kantoorleven en de vaak moeizame, bedreigende relaties tussen hem en de mensen in zijn (werk)omgeving.

Het Bureau
Na *Bij nader inzien* (1963) publiceert Voskuil in de jaren 1996-2000 de zevendelige magistrale en onnavolgbare roman *Het Bureau*. In zo'n 5000 bladzijden schrijft hij - zoals Elsbeth Etty onlangs schreef - "een rake, fantastisch geobserveerde, humoristische zedenschets van Nederlands burgerdom in de tweede helft van de 20e eeuw" (NRC Boeken, 10 april 2009, p. 3).

De moeder van Nicolien
Ronduit ontroerend is Voskuil in de satellietroman *De moeder van Nicolien* (1999): korte schetsen van het dagelijkse leven van Maarten Koning, diens vrouw Nicolien en diens schoonmoeder. Hier is Maarten - gembergebakjes etend - volstrekt zichzelf.

Binnen de huid
Onlangs verscheen - postuum - *Binnen de huid*. Deze roman, ontstaan in 1968, zou een brug moeten slaan tussen de tijd beschreven in *Bij nader inzien* (1946-1953) en die in *Het Bureau* (1957-1987). Voskuilianen keken uit naar de verschijning. Dit boek stelt wat teleur. "Is Voskuils postume roman meer dan een inventarisatie van gekrenktheden?", zo vraagt Elsbeth Etty zich in NRC af. Het antwoord is helaas ontkennend.

Hans Gräler

Hologram

Toch durf ik wel te verdedigen dat stempels twee functies hebben: echtheid en bling-bling.

In de literatuur wordt gesproken over het zegel van de notaris[1]. In de notarispraktijk worden als zegel in beginsel twee soorten stempels gebruikt. De stempels bevatten beide onder andere de naam en standplaats van de notaris en het koninklijk wapen[2]. Een eerste soort stempel, lakzegels, kan met een groot apparaat worden bevestigd op bijvoorbeeld een akte. Deze lakzegels zijn driedimensionaal, en hoewel in beginsel per notaris identiek, weliswaar in uitvoering verschillend per notaris. De tweede soort stempel kan met een kleiner apparaat een tweedimensionale inktstempel afdrukken op een plat vlak zoals een afschrift van een akte. Deze tweede soort stempel wordt wel de natte stempel genoemd. Als we met de lezer een stapje terug in de tijd gaan, zien we het volgende.

Ontwerp voor het stempel van notaris J.J.A. Sem van Alphen te Dongen (1835-1880)

Het oorspronkelijke doel van stempelen was het bevestigen van de handtekening van de schrijver en daarmee de authenticiteit van het document. Een ingewikkeld motief, gesneden in een stempel, was vroeger niet gemakkelijk na te maken. Derhalve was door de stempel met meer zekerheid vast te stellen van wie het document afkomstig was. Daarnaast maakten vroegere heersers ook gebruik van indrukwekkende stempels om de inhoud van een document te onderstrepen. Ongeletterden gaven de drager van een voor hen onleesbaar document "the benefit of the doubt" voor wat betreft een claim op land als er een indrukwekkende loden of zelfs gouden bul hing aan een stuk perkament[3]. In de hedendaagse intercontinentale praktijk wordt overigens ingespeeld op hetzelfde sentiment. Op stukken voor of uit Afrika of Azië staan niet zelden veel prachtig gekleurde en indrukwekkende stempels en stickers. Soms voegen die stempels en stickers iets toe. Ze verduidelijken de mogelijk lange weg die is afgelegd door een document dat niet kan genieten van de gemakken van het Haags Apostilleverdrag. In andere gevallen is sprake van in onze ogen niet noodzakelijke bling-bling dat de belangrijkheid van de partijen moet onderstrepen. Hierbij moet wel worden aangetekend dat in sommige landen, ook de Verenigde Staten van Amerika, het "corporate seal" een andere juridische status heeft dan bij ons de stempel van de boekhouding. Het zetten van het corporate seal kan in bepaalde jurisdicties onder omstandigheden een vormvereiste zijn voor vertegenwoordigingsbevoegdheid. Toch durf ik wel te verdedigen dat stempels twee functies hebben: echtheid en bling-bling.

De vraag rijst of de stempels die wij in het notariaat al decennia lang gebruiken nog steeds helemaal voldoen. Traditie is mooi, maar soms is het aardig om te bezien of de traditionele gebruiken wellicht herijkt moeten worden. Als we in het bijzonder de natte stempel toetsen aan de hiervoor beschreven functies, dan overtuigt deze stempel mij niet meer. Over smaak valt altijd te twisten, de *gustibus semper disputandum* hadden de Romeinen ons moeten leren, maar dat wil ik in deze bijdrage niet doen, zodat ik mij niet subjectief uitlaat over de indrukwekkende dan wel juist lachwekkende statuur van een inktstempel in deze tijden. Ik kan wel zakelijk iets objectiefs zeggen over echtheid. Door de stand van de techniek en de stand van de wetgeving (verplichte openbaarheid op internet van allerlei documenten), is de natte stempel, evenals de handtekening van de notaris

1 J.C.H. Melis en B.C.M. Waaijer, "De Notariswet", 2003, p. 180.
2 J.C.H. Melis en B.C.M. Waaijer, "De Notariswet", 2003, p. 259.
3 Voor het wettelijk begrip "vermoeden van echtheid", zie ook artikel 159 Rechtsvordering.

relatief makkelijk na te maken. Ik ga er van uit dat alleen goed volk *Ponder* leest, maar beperk me voorzichtigheidshalve tot een wat uitgeklede versie van de mogelijkheden ter zake. Hier wordt volstaan met een verwijzing naar *Tros Opgelicht* zo'n twee jaar geleden, in welk programma de Kamer van Koophandel werd geconfronteerd met boze ondernemers waarvan de handtekening was nagemaakt met behulp van via internet op te vragen jaarstukken. Drukkers van waardepapier zoals bankbiljetten werken daarom met andere technieken. Een van die technieken is het hologram: een driedimensionale techniek die minder kwetsbaar is voor kopieer- en scanapparatuur. De combinatie van het hologram met een uniek nummer maakt een bankbiljet minder makkelijk te vervalsen. Op ons notariskantoor hebben we ons afgevraagd of wij ook iets praktisch kunnen ontwerpen waardoor we qua beveiliging het vergelijkbare bereiken. Uitgangspunt was daarbij dat in de proefopstelling de gebruikelijke stempels gewoon zouden worden gebruikt. In overleg met onze drukker hebben we vervolgens een hologram ontwikkeld waarop een uniek nummer staat. In het centrum van het hologram staat ons kantoorlogo, een eenvoudig bijtje (zie afbeelding). Uiteraard kan een hologram ook worden gemaakt met dezelfde data en uitgangspunten als nu een ambtsstempel. De afgelopen twee jaar hebben we iedere keer als er voor externe doeleinden een handtekening in functie werd gezet door een notaris of een waarnemer een hologram geplakt bij de handtekening op dat document. Externe doeleinden wil zeggen: niet op de akte, en in functie wil zeggen: wel op een afschrift en Kamer van Koophandelformulieren, maar bijvoorbeeld niet op de door de notaris getekende factuur of een *compliment slip*. Vervolgens wordt het nummer van het hologram genoteerd en gekoppeld aan een zaaknummer. Bij het opmaken van de factuur worden de nummers van de hologrammen vermeld op de factuur. Het aardige hiervan is dat het voor de cliënt inzichtelijk wordt hoe vaak een ambtelijke handtekening is gezet door de notaris. Cliënten zijn erg te spreken over dit systeem, hoewel we per hologram een paar euro in rekening brengen en dat heel transparant op de factuur vermelden. Voor de goede orde: in deze proefopstelling is de berekende prijs niet kostendekkend als de ontwikkelingskosten en het handmatig toevoegen van de hologramnummers op de factuur worden meegerekend. Indien grote spelers als Klaas van Brug en anderen het systeem zouden invoeren, is een paar euro naar onze schatting wel kostendekkend. Het systeem is in de proefopstellingfase beschreven in ons kantoorhandboek en als de KNB interesse heeft is het hele setje kant en klaar beschikbaar.

Ten slotte het bling-bling gehalte van het systeem. Wij ervaren dat in bijvoorbeeld de Chinese markt eerder "*nothing is better than more*" geldt dan "*less is more*". Wij hebben daarom niet geschroomd om smaakvol klatergoud als kleur te kiezen. De drukker heeft ons verzekerd dat meer ingetogen kleuren niet op voorhand uitgesloten moeten worden…

Victor Meijers

Hologram

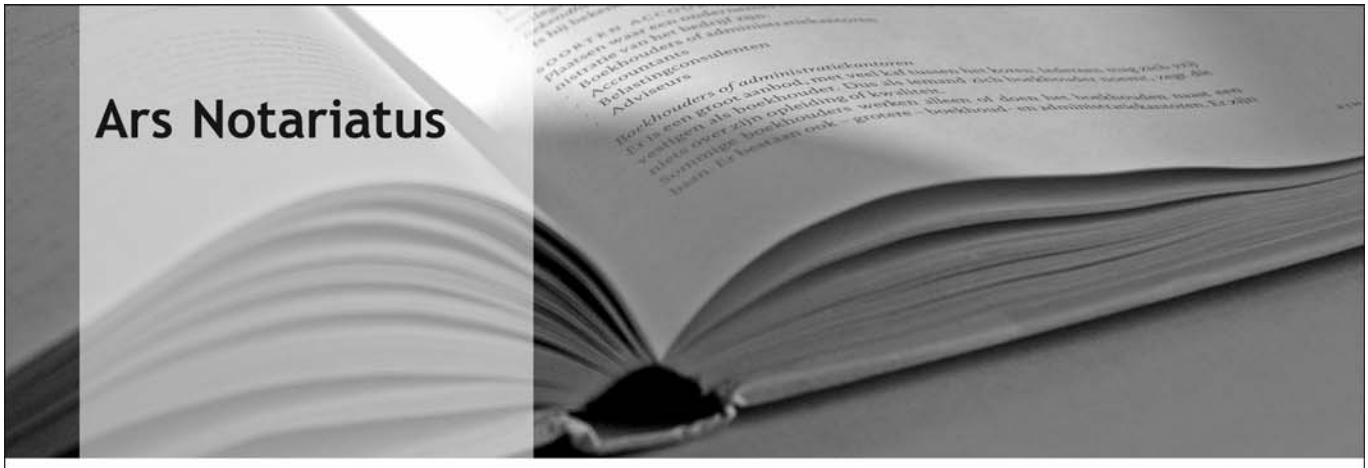

Privaatrechtelijke aspecten van onroerend goed

prof.mr. A.A. van Velten

In deze geactualiseerde en uitgebreide derde druk van dit handboek worden de nieuwste ontwikkelingen van het privaatrechtelijk onroerendgoedrecht helder en beknopt toegelicht. De meest recente rechtspraak en commentaren daarop worden behandeld, evenals de sedert de vorige druk verschenen publicaties en proefschriften.
Aandacht wordt besteed aan witwaspraktijken en de nieuwe wetgeving teneinde deze te voorkomen, welke wetgeving voor de praktijk van groot belang gaat worden. Het hoofdstuk over de eigendom van kabels en leidingen is aangepast en uitgebreid naar aanleiding van de in 2007 ingevoerde regeling, terwijl in het hoofdstuk over parkmanagement de nieuwste jurisprudentie op dit onderdeel is verwerkt.

Ars Notariatus, deel 120, ISBN 9789013052954, 696 pagina's, € 79,50, 3e druk, 2009

Inleiding bestuursrecht voor de notariële praktijk

mr. M.B. Koetser, mr. S. Pront-van Bommel

Het bestuursrecht is voor alle deelgebieden van de notariële praktijk van belang, zowel voor familiezaken, de praktijk inzake rechtspersonen en bedrijfsoverdracht als de praktijk inzake koop en levering van onroerend zaken. Dit boek behandelt en benoemt de algemene bestuursrechtelijke leerstukken die in het bijzonder van belang zijn voor de notariële praktijk. Die implicaties daarvan voor de notariële praktijk worden aan de hand van vele voorbeelden toegelicht. Het boek is geschikt om te worden gebruikt als naslagwerk voor de notaris met een concrete bestuursrechtelijke vraag.

Ars Notariatus, deel 140, ISBN 9789013057195, 388 pagina's, € 59,-, 1e druk, 2009

Kluwer
a Wolters Kluwer business

Bestellen:
www.kluwer.nl/shop
Telefoon (0570) 67 35 55, Fax (0570) 69 15 55
E-mail: info@kluwer.nl
Prijswijzigingen voorbehouden

Ars Notariatus

Op initiatief van de Stichting is de serie Ars Notariatus in 1952 opgezet en aanvankelijk in eigen beheer uitgegeven. Thans verzorgt Kluwer Juridische Uitgevers de serie in samenwerking met de Stichting.
Een abonnement op de gehele serie is mogelijk en levert een korting op van 20%.
De redactie van *Ponder* vraagt auteurs van recente Ars Notariatusdelen te beschrijven hoe hun boek is ontstaan, wat de opzet ervan is. Het resultaat daarvan treft u hieronder aan. Niet zo maar recensies, maar persoonlijke beschouwingen van de schrijver(s).

Inleiding bestuursrecht voor de notariële praktijk

ISBN 978 90 130 5719 5
Ars Notariatus 140, X + 357 pag

Dit boek behandelt en benoemt de algemene bestuursrechtelijke leerstukken die in het bijzonder van belang zijn voor het notariaat en betreft alle deelgebieden van de notariële praktijk. De (kandidaat-)notaris heeft regelmatig, vaak onopgemerkt, in zijn praktijk met diverse bestuursrechtelijke onderwerpen van doen. De inleiding beoogt inzicht te geven in uiteenlopende bestuursrechtelijke kwesties waarvan kennis voor de notariële praktijk noodzakelijk is om tijdig bestuursrechtelijke valkuilen te onderkennen. Deze valkuilen zijn talrijk en vaak voor de jurist, voor wie het bestuursrecht niet tot zijn dagelijkse praktijk behoort, lastig te herkennen met alle risico's van dien. Het onderkennen daarvan valt echter wel tot de taak van de (kandidaat-)notaris te rekenen, in het bijzonder met betrekking tot het redigeren en beoordelen van diverse contractuele bedingen. Het daarop attenderen loopt als een rode draad door dit boek.

De implicaties van het bestuursrecht voor de notariële praktijk zijn aan de hand van uiteenlopende voorbeelden te illustreren. Bij advisering inzake bedrijfsopvolging kan bijvoorbeeld de vraag aan de orde komen of een vergunning op basis van het contractenrecht overdraagbaar is, of dat naar verwachting de beoogde rechtsopvolger anderszins de voor de voortzetting van het bedrijf benodigde vergunningen kan verkrijgen. Het kan daarbij gaan om diverse soorten vergunningen.
Een ander voorbeeld betreft de van overheidswege bij besluit gevestigde publiekrechtelijke beperkingen die het gebruik van- of het beschikken over onroerende zaken beperken. Het gaat hierbij om tientallen verschillende soorten overheidsbesluiten. Voorbeelden daarvan zijn de aanwijzing van een onroerende zaak tot monument, de huisvestingsverordening, de aanschrijving tot woningverbetering en de bouw- en (overige) gebruiksvoorschriften in bestemmingsplannen. Deze besluiten van bestuursorganen hebben als gemeenschappelijk kenmerk dat zij derdenwerking hebben, dat wil zeggen dat zij na overdracht van het betrokken onroerend goed overgaan op de zakelijk gerechtigde. Voor een goed begrip van deze problematiek is kennis nodig van het betreffende overheidsbesluit, alsmede van de bestuursrechtelijke regels over de rechtskracht en kenbaarheid daarvan. Voorts kent de bestuursrechtelijke regelgeving verscheidene (andere) bijzondere bepalingen met betrekking tot een rechtsgeldige levering van onroerende zaken waaraan de desbetreffende koopovereenkomst of zakelijke overeenkomst op straffe van vernietigbaarheid of zelfs nietigheid dient te voldoen. Kennis van algemene leerstukken van het bestuursrecht is nodig om deze regelgeving in de notariële praktijk goed toe te passen.
Ten slotte merken we op dat kennis van het bestuursrecht onontbeerlijk is met betrekking tot de oprichting van rechtspersonen waarin overheden op de een of andere manier participeren. Deze voorbeelden betreffen slechts een deel van de bestuursrechtelijke onderwerpen die voor de notariële praktijk van belang zijn en die in het boek worden behandeld.
Het bestuursrecht is in feite voor alle deelgebieden van de notariële praktijk van belang, dus voor familiezaken, de praktijk inzake rechtspersonen en bedrijfsoverdrachten en voor de praktijk inzake (ver)koop en levering van onroerende zaken. De noodzaak tot verdieping in bestuursrechtelijke onderwerpen vloeit voor de notaris mede voort uit de wettelijke zorgvuldigheidsplicht die op hem rust ingevolge artikel 17 Wna. Deze brengt mee dat hij gehouden is informatie te verschaffen over de eigenschappen en risico's die aan zijn prestatie zijn verbonden, ook als deze bestuursrechtelijk van aard zijn.

Simone Pront-van Bommel

Maarten Koetser

Deze inleiding is primair geschreven voor toepassing in de praktijk en kan vanwege de algemene behandeling van de diverse bestuursrechtelijke onderwerpen ook worden ingezet voor onderwijsdoeleinden. Zij is zodanig opgezet dat het voorts kan fungeren als handig naslagwerk voor een (kandidaat-)notaris met een concreet voorliggende bestuursrechtelijke vraag.

Deze inleiding is tot stand gekomen op verzoek- en initiatief van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, die het belang van voldoende kennis van diverse bestuursrechtelijke onderwerpen voor de notariële praktijk onderstreept. Deze kennis is nu niet overal aanwezig. De Stichting heeft hiermee in een leemte willen voorzien.

Maarten Koetser
Simone Pront-van Bommel

Postacademisch onderwijs

Tweede halfjaar 2009

De komende cyclus bestaat uit elf lezingen in eigen huis. Daarbij is de opzet als vanouds: een hoog niveau, geen franje, geen syllabi en een lage prijs. Nieuw zijn dit jaar twee langere cursussen - op 24 september en op 1 oktober - die doorgaan tot het begin van de avond (incl. broodjesmaaltijd). Ze zijn vooral ingelast voor onze donateurs die van ver buiten Amsterdam komen, zodat hun reis- en cursustijd meer in balans zijn.
Meer informatie over de lezingencyclus en de mogelijkheid tot inschrijving is te vinden in bijgaande brochure of op onze website: www.notarielestichting.nl.

• Donderdag 10 september 2009
Mevr. prof. mr. N.C. van Oostrom-Streep
Vastgoed en verplichtingen. Wat werkt er wanneer het moet?

• Donderdag 17 september 2009
Prof. mr. S.E. Bartels en mevr. mr. R.L. Albers-Dingemans
ABC-constructies: goed of fout?

• Donderdag 24 september 2009
Mr. E. Bos RA en de heer G.J. Visser
Praktische en fiscale aspecten van monumenten, monumentenlichamen, landgoederen en natuurschoonwetlichamen

• Donderdag 1 oktober 2009
Mevr. mr. N. Idsinga en prof. mr. A.H.N. Stollenwerck
Actualiteiten Successiewet

• Dinsdag 6 oktober 2009
Mevr. prof. mr. B.E. Reinhartz
Buitenlandse cliënten scheiden of overlijden: wat nu?

• Donderdag 15 oktober 2009
Mr. H.A. Stein
Hypothecaire executie

• Donderdag 29 oktober 2009
Mr. A. Booij en prof. mr. F.R. Salomons
Privaatrechtelijke en fiscaalrechtelijke aspecten van de nieuwe personenvennootschap

• Dinsdag 3 november 2009
Prof. mr. Gr. van der Burght
Actualiteiten huwelijksvermogensrecht

• Donderdag 12 november 2009
Prof. mr. F.A.W. Bannier en mevr. mr. N.A.M.E.C. Fanoy,
Geheimhoudingsplicht en verschoningsrecht

• Donderdag 19 november 2009
Mr. J.A.M. ten Berg
Vereenvoudiging en flexibilisering van het BV-recht

• Donderdag 26 november 2009
Mr. J.J.A. de Groot en mr. H.W. Wiersma
Beslag en bewijs

Nieuwe website vanaf 1 juli online!

Publieksvriendelijkheid staat centraal

De oude website bevatte enorm veel informatie, maar het was lastig om te vinden waar je naar op zoek was. Dat is niet zo gek, want een website heeft de neiging snel "vol te lopen", zeker als sprake is van een branche die volop in beweging is. Daarom is gekozen voor een eenvoudiger structuur. De "losse" menu's maken plaats voor één menu, zodat de navigatie overzichtelijker is. Bovendien is de omvangrijke "museale" collectie straks online te bezichtigen. Deze aanvulling was een enorm leuke uitdaging. Hoe presenteer je deze verzameling aantrekkelijk? Met een kunsthistorica en een fotograaf is een mooie oplossing gevonden, zodat iedereen door de collectie kan grasduinen. Ook het postacademisch onderwijs - één van de belangrijkste activiteiten van de Stichting - krijgt op de nieuwe website de aandacht die het verdient.
Om de website perfect vorm te geven, moest ik alle "notariële zeilen" bijzetten. Voordat ik mijn eigen consultancybedrijf startte, heb ik internationale IT-projecten voor een groot advocaten- en notarissenkantoor aangestuurd. Die kennis kwam goed van pas. Bovendien heb ik de Stichting geholpen de IT-architectuur te moderniseren. Er stonden wat oude pc's en een printertje. Inmiddels beschikt de Stichting over een "*state of the art*" infrastructuur, inclusief faciliteiten als "*remote* werken" en een intelligent systeem voor het beheren van de uitgebreide collectie. De nieuwe website vormt een beetje de kroon op het werk dat we de afgelopen jaren hebben verricht.

David Dérogée

Imponderabilia

Afscheid van mr. H.R.W. Gokkel

Mr. H.R.W. Gokkel

Het vooruitzicht van een verhuizing is op zich al afschrikwekkend, maar bij de gedachte ruim dertigduizend banden van de Herengracht naar de Van Eeghenstraat te moeten verhuizen zonder het bibliotheeksysteem onherstelbaar in de war te schoppen, sloeg mij begin 1993 de schrik om het hart. Groot was dan ook mijn opluchting toen Rudi Gokkel - tegen wie ik mijn nood kloeg - zijn hulp aanbood. En zo kreeg de Stichting professionele assistentie van niemand minder dan de voormalige bibliothecaris van het Juridisch Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen. En niet alleen tijdens die verhuisklus. Want terwijl ik me in onze nieuwe locatie meer en meer op het postacademisch onderwijs richtte, nam Rudi Gokkel als vanzelfsprekend - min of meer als vrijwilliger tegen kostenvergoeding - de bibliotheek voor zijn rekening en reorganiseerde de indeling ervan en het catalogussysteem. De Stichting heeft er wel bij gevaren, inmiddels zestien jaar lang. Ook onze bezoekers en medewerkers wisten hem te waarderen om zijn vakmanschap, zijn vriendelijkheid en zijn tomeloze energie. Velen zullen zich zijn enthousiaste rondleiding door het hele gebouw herinneren, waarbij hij de ene anekdote na de andere opdiste en bereidwillig alle kasten en laden opentrok.

Dit voorjaar brak helaas het moment aan om afscheid te nemen en dat hebben we gedaan met een etentje in Brasserie Harkema in gezelschap van de heer en mevrouw Gokkel, het bestuur, medewerkers en oud-medewerkers. De voorzitter onderstreepte daar nog eens het belang dat Rudi Gokkel al die jaren voor de Stichting heeft gehad en dankte hem van harte uit naam van het bestuur voor zijn inzet.

Krijgertjes

Wie kent ze niet? Die mooie koperkleurige, dubbele uithangschilden (*panonceaux*), die in Frankrijk boven de deur van ieder notariskantoor hangen. Volgens een oude traditie - in het jaar 1411 bood Charles VI zijn *bien-aimés clercs et notaires* koninklijke bescherming aan - tonen deze schilden dat het notariaat onder de overheid valt. Meedeinend op de golven van de roerige Franse geschiedenis verbeelden zij dan ook beurtelings de Franse lelie, de Keizerlijke adelaar, of de Republiek. Ieder keer als ik in Frankrijk zo'n uithangbord zag, vroeg ik me hebberig af hoe ik er eentje voor de Stichting zou kunnen bemachtigen. Dat hoeft niet meer. In de collegezaal hangt nu een negentiende-eeuws prachtexemplaar - met een afbeelding van de Republiek - gekregen van een vrijgevige oud-notaris uit Almere. En vrijgevig is hij, want hij bracht ook nog een aantal antiquarische boeken mee, waaronder een beroemd commentaar op de Pandecten van Johannes Voet uit 1707 en een uitgave van het Corpus Iuris Civilis uit 1901.

Notarieel uithangbord, negentiende eeuw, Frankrijk

En dit waren nog lang niet alle cadeaus die de Stichting het afgelopen half jaar kreeg.

Een notaris uit Middelharnis schonk een aantal publicaties over het Groningse beklemrecht en diverse andere bijzondere zaken, zoals een harmonicamap van omstreeks 1920 - afgebeeld in de vorige *Ponder* - waarin geld, cheques of kwitanties werden opgeborgen.

Onze fotocollectie werd aangevuld met twee afbeeldingen van rond 1900 uit Soerabaja: foto's van het huis en het kantoor van een notaris, geschonken door de echtgenote van diens kleinzoon.

En een oud-voorzitter van de Stichting bracht van een reis naar Syrië een afgietsel mee van een kleitablet, waarop een testamentenregister is bijgehouden. Daarnaast diepte hij uit zijn eigen collectie nòg een curiosum op, bladmuziek van *La messe des notaires de Tournai*. De partituur van deze oorspronkelijk veertiende-eeuwse mis is in de negentiende eeuw gevonden in de kapel van de notarissen van Tournai, die al sinds de Middeleeuwen onderdeel uitmaakt van de kathedraal van de stad. Men neemt aan dat de mis indertijd jaarlijks werd uitgevoerd ter gelegenheid van de algemene vergadering van de plaatselijke *Compagnie des Notaires*. Tegenwoordig staat de mis bekend als *Messe de Tournai*. Een uitvoering uit 1991 door Ensemble Organum is recent heruitgebracht op CD[1].

Oproep

"Dat tijdschrift hebben we" is meestal ons trotse antwoord op een vraag naar een bepaalde uitgave. Maar helaas, een enkele keer tasten we toch mis. Zo ontbreken de jaargangen 1863 en 1869 van *Regt en Wet* en ook aflevering 2 uit 1879 van dit tijdschrift is er niet. Het *Correspondentieblad van de Broederschap der Notarissen* in Nederland ontbeert deel 7, van januari 1868 tot en met mei 1871. Vandaar dat wij een oproep aan onze lezers doen: is er iemand die ons - en daar mee uiteraard ook de vragende gebruikers - kan helpen de bibliotheek weer completer te maken?

Zomersluiting

De Stichting is wegens vakantie gesloten van vrijdagmiddag 17 juli tot en met maandag 3 augustus 2009.

Liesbeth van der Marck

1 HMA 1951353 De CD is in de collectie van de Stichting aanwezig.

Niehoff Werning & Kooij
verzekeringsadviseurs voor advocatuur en notariaat

De notaris als chauffeur...

Natuurlijk houdt u zich als notaris met andere zaken bezig dan de hoogte van uw autoverzekeringspremie.
Gelukkig doen wij dat wel. U kent ons waarschijnlijk als specialisten in zaken als beroepsaansprakelijkheid, pensioenopbouw en de financiële bescherming tegen de gevolgen van arbeidsongeschiktheid. Maar wij hebben met een gerenommeerde maatschappij een afspraak kunnen maken over een wel zeer gunstige autoverzekering speciaal voor notarissen. U zult verbaasd staan van de voordelen. Zoals een aanvangskorting van maar liefst 65 procent.
Bel ons voor een advies op maat.

www.nwk.nl

Snouckaertlaan 42, 3811 MB Amersfoort Tel. 033 - 464 13 40 Fax 033 - 464 13 45 info@nwk.nl ISO 9001 Gecertificeerd.